

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Анастасія УЖИТЧАК, 1995 року народження, громадянка України, освіта вища: у 2019 році закінчила Національний університет «Одеська юридична академія», де здобула кваліфікацію: ступінь вищої освіти магістр спеціальність «Публічне управління та адміністрування», професійна кваліфікація «магістр публічного управління та адміністрування», працює асистентом кафедри історії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія», виконала акредитовану освітньо-наукову програму Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса (ОП 37284 Право (081 Право)).

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса від «16» жовтня 2025 року № 3277-10, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради **Хашматулли БЕХРУЗА**, д.ю.н., професора, завідувача кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Рецензентів: **Мальвіни ГРУШКО**, к.ю.н., доцента, доцента кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Катерини МАНУЇЛОВОЇ, к.ю.н., доцента, доцента кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Офіційних опонентів: **Наталі КРЕСТОВСЬКОЇ**, д.ю.н., професора, професора кафедри морського права Національного університету «Одеська морська академія»;

Геннадія ВОЛОШКЕВИЧА, к.ю.н., доцента, завідувача кафедри державно-правових дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького,

на засіданні «22» листопада 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» Анастасії УЖИТЧАК на підставі публічного захисту дисертації «Кримінально-правова політика у сфері боротьби зі злочинністю неповнолітніх у повоєнній Україні (40-і – 60-ті рр. XX ст.)» за спеціальністю 081 «Право».

Дисертацію виконано в Національному університеті «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса.

Науковий керівник – Костянтин ВІТМАН, доктор політичних наук, професор, професор кафедри історії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія», директор Центру підготовки магістрів публічної

служби і професійних суддів Національного університету «Одеська юридична академія».

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що уперше проведено комплексне монографічне дослідження теоретичних та практичних аспектів кримінально-правової політики в сфері боротьби зі злочинністю неповнолітніх повоєнної України 40-60-х років XX століття. Це дозволило сформулювати низку наукових положень, висновків та пропозицій, а саме:

уперше:

встановлено, що історично кримінально-правова політика з протидії злочинності неповнолітніх, еволюція її нормативних засад залежала від домінуючих у суспільстві поглядів на дитинство як соціальне явище та ставлення суспільства до дітей, що вплинуло на визначення віку кримінальної відповідальності у напрямку його збільшення, призначення покарання неповнолітніх, що ставали, зазвичай, менш репресивними, створення спеціальних державних та громадських інституцій, які опікувалися неповнолітніми як спеціальними суб'єктами кримінального права;

розроблено багаторівневу періодизацію розвитку кримінально-правової політики XX століття, що формувалася на теренах України та інших держав, факторами виокремлення яких були як глобальні соціальні катаклізми, насамперед світові війни, трансформації національних політико-правових режимів та зміни ідеологічних засад державного будівництва, наприклад, громадянські війни, збройні конфлікти у межах держави;

надано розгорнуту характеристику еволюції кримінально-правової політики у сфері боротьби зі злочинністю неповнолітніх у зарубіжних країнах протягом XX століття з урахуванням глобальних політико-правових змін, зумовлених Другою світовою війною, появою нових суб'єктів міжнародного права, що різнилися соціально-політичним ладом; виокремлено загальне та відмінне між виявленням факторів поширення цього негативного явища, у формуванні нормативних та інституційних засад протидії злочинності неповнолітніх;

розширено періодизацію процесів дитячої безпритульності в Україні як одного з чинників злочинності неповнолітніх, зокрема, запропоновано виокремити п'яту хвилю безпритульності неповнолітніх в Україні, і часом її відліку є російська воєнна агресія проти України, що почалася у 2014 році, а з 24 лютого 2022 року переросла у масштабну війну (поява першої хвилі зумовлена Першою світовою війною, революцією, громадянською війною тощо; друга – колективізацією та голодомором у 1931–1933 роках; третя – Другою світовою війною, четверта – соціально-економічними потрясіннями перехідного періоду початку 90-х років XX століття);

удосконалено:

теоретичні положення щодо кримінально-правової політики, що контролює та впливає на усі сфери життя громадян, на визначення кола діянь, що є протиправними, та методів покарання;

дефініції понять «кримінально-правова політика» та «попередження злочинності неповнолітніх», зокрема: кримінально-правова політика – це діяльність державних органів та організацій, спрямована на захист прав людини, прав і свобод громадян, суспільства і держави від суспільно небезпечних протиправних діянь (активних чи пасивних) кримінально-правовими та іншими засобами; попередження злочинності – це діяльність спрямована на заподіяння превентивного, попереджувального впливу на осіб, схильних до скоєння протиправних діянь, а також усунення обставин, які спонукають до скоєння злочинів;

систему запобігання правопорушенням неповнолітніх через взаємодію державних органів із молоддю, розглянуто досвід минулого стосовно цих питань;

набули подальшого розвитку:

методологічні засади дослідження кримінально-правової політики держави у сфері боротьби зі злочинністю неповнолітніх;

висновки щодо криміногенного характеру збройного конфлікту, який негативно впливає на людську психіку й психіку неповнолітніх осіб зокрема, що, своєю чергою, зумовлює посилення криміногенної ситуації серед наведених суб'єктів, їхню схильність до впливу оточення, посилення ризиків потрапляння у криміногенне середовище, значного збільшення кількості бездоглядних і безпритульних дітей;

положення, щодо необхідності ґрунтовного дослідження вікових та психологічних особливостей неповнолітніх для запровадження програм, профілактику правопорушень неповнолітніх.

За змістом дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою КМУ від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Дисертація виконана українською мовою.

Основні положення і висновки дисертаційного дослідження відображено у 10 публікаціях, у тому числі 3 статтях, опублікованих у наукових періодичних виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному фаховому виданні, 6 тезах доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях та круглих столах:

1. Ужитчак А. Ю. Історичний досвід попередження злочинів у зарубіжних країнах, що вчиняються неповнолітніми. *Актуальні проблеми політики*. 2021. Вип. 68. С. 46–51. DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i68.1286>

2. Ужитчак А. Ю. Поняття, напрями, завдання кримінально-правової політики держави. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 232–236. DOI <https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.32>

3. Ужитчак А. Ю. Досвід попередження злочинів, що вчинялися неповнолітніми у повоєнній Україні (40-і – 60-ті рр. ХХ ст.). *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 296–301. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.3.45>

У дискусії взяли участь (голова, рецензенти, офіційні опоненти) та висловили зауваження:

Хашматулла БЕХРУЗ, д.ю.н., професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», зазначив, що повністю погоджується з позитивною оцінкою дисертаційного дослідження, з тим, що дисертація повністю відповідає встановленим вимогам. Вказав, що сама дисертація, доповідь, відповіді на запитання свідчать про те, що дисертантка має глибокі знання та вільно володіє проблематикою. Підкреслив, що все зазначене надає підстави голосувати «за» дисертацію та здобувачку.

Мальвіна ГРУШКО, к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», зауваження виклала у письмовій формі у наданій рецензії та оголосила під час виступу, у дискусії зазначила, що повністю підтримує колег і те, що сьогодні вже говорилося про значення як для практичної складової, так і для теорії. Звернула увагу, що теоретичні знання, як вже було сказано, можна враховувати і в навчальних процесах, при викладанні, при підготовці навчальних посібників. Висловила побажання підготувати монографічне дослідження щодо представленої теми, враховуючи те, що пропозиції, які викладено в роботі, поєднують теорію та практику, - це все позитивно може відобразитися в державній політиці щодо цього напрямку та мало б вагомий результат. Щодо прогалини подолання вказала, що через відсутність комплексних монографічних досліджень з цих питань та проблем періоду 40-х – 60-х років ХХ століття, то завдяки роботі дисертантки саме шляхом компаративного аналізу матеріальних та процесуальних норм як національного, так і ряду законодавств зарубіжних країн – дисертантка зуміла подолати цей момент прогалини завдяки заявленому дисертаційному дослідженню.

Вказала, що в роботі наголошено на важливості розгляду протиправної поведінки неповнолітніх в заявлений період ХХ століття і відповідно вчасне реагування на ці моменти не лише з боку держави, а й суспільства в цілому, тому що, як не раз згадували, крім держави, неповнолітні знаходяться в різному оточенні – і шкільному, і сімейному, і, крім сімейного, своїх однолітків, тому момент правильного підвищення правової свідомості в цілому та правосвідомості узагальнено – є надзвичайно важливим. Звернула увагу, що зі свого боку радить продовжувати «нести знання» та досліджувати вказані питання з огляду на заявлені рекомендації членами ради. Щодо висновків вказала, що однозначно висновки та рекомендації, пропозиції, які наводяться дисертанткою, є належно обґрунтованими, логічними та такими, що відповідають такому рівню робіт, підкреслила, що авторкою в цілому опрацьовано більше 200 наукових праць як вітчизняного, так і зарубіжного контексту. Констатувала, що в цілому аналізуючи дисертацію можна з впевненістю стверджувати, що завдання, які ставилися в роботі, виконані та досягнута мета дисертаційного дослідження. Вказала, що

структура роботи побудована згідно з логікою викладу матеріалу, обумовлена заявленою темою, метою та завданнями, які ставилися. Підвела підсумок, що всі теоретичні та практичні результати, що виносяться на захист отримані автором самостійно, є відповідні посилання, що підтверджує відсутність плагіату. Позитивно оцінюючи зміст дисертаційного дослідження, відзначила, що дисертація Анастасії Юріївни є комплексною, самостійною, завершеною науковою працею, яка містить ряд цікавих, актуальних, нових та, на жаль, перспективних. Чому на жаль? Тому що це питання болюче стоїть для України в сьогоденні та може стояти в подальшому, тому наголосила на продовженні досліджень з цього напрямку. Вказала, що робота відповідає встановленим вимогам, констатувала, що підтримує роботу та буде голосувати «за».

Катерина МАНУЇЛОВА, к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», зауваження виклала у письмовій формі у наданій рецензії та оголосила під час виступу, у дискусії висловила подяку науковому керівнику – професору Костянтину Миколайовичу Вітману та здобувачці за обрану тему, тому що вона обиралася 6 років тому і вона до сих пір актуальна та набуває більшої актуальності і саме дослідження дозволяє виявити оці глибинні соціальні та правові чинники, які формували поведінкові моделі неповнолітніх у той період, простежити як держава реагувала на зростання злочинності серед молоді, підкреслила, що аналіз усіх цих чинників допомагає зрозуміти, що ефективна боротьба з підлітковою девіантністю неможлива без урахування певного складного комплексу соціальних, економічних, побутових, психологічних аспектів, які визначають умови життя дітей та підлітків в цілому. Зазначила, що дослідження щодо певного такого історичного досвіду – охоплює ті повоєнні певні періоди, які є важливими для трансформації державної політики та виявлення закономірностей, які залишаються актуальними і сьогодні. Підкреслила, що узагальнення таких результатів сприятиме формуванню сучасних підходів до ювенальної юстиції, заснованих насамперед, на принципах: справедливості, прав дитини, пріоритетності реабілітації правосуддя в цілому. Висловила солідарність побажання Мальвіни Валеріївни, що не потрібно зупинятися на досягнутому, а напрацювання, які є цінними не лише для науки в цілому, а й цінні для пересічного громадянина. Побажала в подальшому підготувати монографію. Висловила думку, що дисертації Анастасії Юріївни відповідає спеціальності 081 «Право», а авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Зазначила, що буде голосувати «за».

Наталя КРЕСТОВСЬКА, д.ю.н., професор, професор кафедри морського права Національного університету «Одеська морська академія», зауваження виклала у письмовій формі у наданому відгуку та оголосила під час виступу, у дискусії зазначила, що захист дисертації показав, що дисертантка впевнено стоїть на своїх позиціях, вміє їх відстоювати, налаштована на подальше дослідження дуже великої, насправді, теми і, дійсно, недостатньо висвітленій в нашій історико-правовій науці. Вказала, що багато чого має сказати саме з приводу власне представленої теми, зокрема, зазначила, що очевидним для неї є введення

відповідних тем до освітніх компонентів навчання магістрів, підкреслила, що читає курс ювенальної юстиції для магістрів, тому для неї абсолютно очевидно, що тема ювенальної кримінально-правової політики точно має там бути, тим більше, що вже є кілька стратегічних документів, тобто нова стратегія наразі є якраз реформування юстиції щодо дітей. Від себе додала, що комісія по справам неповнолітніх – це було добре, це те, що на сьогодні реально треба відновлювати, тому що не тільки є ювенальні кримінальні правопорушники, а багато того сегменту, скажімо так, який носить докримінальний характер. Зазначила, що у поляків є чудове слово для цього – рівень деморалізації неповнолітніх, вказала, що робила спроби ввести в наш дискурс саме цей термін і законопроект, який вона готувала з колегами, це поняття не пройшло, а ввели поняття «дитина в групі ризику», що, на її погляд, не дуже вдалий термін, тому що дитина в групі ризику це і, наприклад, дитина, яка хвора на невиліковну хворобу, там теж є своя група ризику, а поняття деморалізації як раз воно дуже добре. Вказала, що багато що наразі потребує саме політичних рішень і в тому числі щодо деліктвентності неповнолітніх, складовою якої є кримінальна злочинність, у зв'язку з чим офіційний опонент вітає захист такої дисертації та висловила сподівання, що робота над цією темою у дисертантки продовжиться.

Геннадій ВОЛОШКЕВИЧ, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, зауваження виклав у письмовій формі у наданому відгуку та оголосив під час виступу, у дискусії зазначив, що підтримує те, що робота свідчить, що знов ж таки спеціальність «Право» є багатогранною, в ній представлені різні сфери: і історія держави і права, і історія розвитку наших територій, незалежно від періоду, потрібно визнати для себе, що досліджуваний період – це теж був період розвитку і права, і держави, не потрібно так ставитися до надбань цього періоду, тобто ми часто звикли, що, якщо період з 1917 по 1991, то це тільки критика, насправді, в досліджуваний період були інститути, які варті уваги та переосмислення, які слід переоцінювати із об'єктивних позицій, підкреслюючи не тільки погані сторони, які як і в кожній авторитарній державі, тоталітарній були, але були й сторони, які варті уваги та варті взяття за основу досвіду. Висловив думку, що дисертантка саме показала, що протидія злочинності неповнолітніх, яка дійсно відбувалася в умовах, схожих на наші, країна, яка пережила війну, зубожіння значної частини населення – є що досліджувати, є що дивитися та запропонувати, взяти до уваги. Зазначив, що дисертація підкреслює те, про що говорять і в навчальних аудиторіях, і на кафедрах, що не варто сплутувати історію держави та права з юриспруденцією, не варто віддавати історію держави та права суто історикам, бо вони не повною мірою враховують ті аспекти, які потрібні для розуміння сучасного права. Приєднався до вітань, побажань подальшого наукового розвитку, плідної праці, яка б відбувалася в більш комфортних та мирних умовах.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» - немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Анастасії УЖИТЧАК ступінь доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова

разової спеціалізованої вченої ради



Хашматулла БЕХРУЗ